

videtur inter spem et charitatem nullum esse necessarium ordinem in via generationis. Nihilominus conclusio posita colligitur ex Tridentino, sessione sexta, capite sexto, ubi describens ordinem justificationis, secundo loco ponit spem, tertio charitatem, et eodem modo numerantur in sacra Scriptura et Patribus. Præterea a posteriori probatur: nam spes est medium necessarium ad salutem, ut colligitur ex illo ad Romanos octavo: *Spe salvi facti sumus*; et prima ad Thessalonicenses quarto: *Qui spe carent, damnati dicuntur*; et ideo capite quinto spes dicitur *galea salutis*; idem colligitur ex Tridentino, sessione sexta, capite sexto, et capite tertio, et vigesimo septimo; et Ambrosio, libro primo de Pœnitentia, capite ultimo: *Nullus veram pœnitentiam agit, nisi qui sperat*; idem alii Patres; ergo necesse est ut actus spei antecedit actum charitatis; nam si post fidem immediate haberetur charitas, jam esset justitia sine actu spei. Præterea ratio hujus ordinis sumi potest non ex actibus secundum se consideratis, ut ratio facta probat, sed ex subjecti imperfectione, et ex ratione et modo divinæ gratiæ, quæ se accommodat subjecto, et illud sublevat ad supernaturalia modo illi consentaneo, atque adeo paulatim procedendo ab imperfecto ad perfectum; quia ergo amor charitatis perfectissimus est, ideo prius inducitur homo ad amandum Deum ut bonum suum, et ad sperandum ab illo maxima bona, ut inde perveniat ad amandum illum per se; nam *amicabilia ad alterum ex amicabilibus ad se*; et de hoc amore concupiscentiæ locutus est Augustinus in Enchiridio, capite 8, ubi ait: *Spes sine amore esse non potest*. Nam sine amore amicitia perfecta, spem in peccatore reperiri constat. Præterea intentio finis, et beatitudinis comparandæ, nobis prior est quam alius actus amoris; illa autem intentio est actus spei; ergo, etc. Demum actus charitatis supponit reliqua necessaria ad debitam dispositionem, et obtinendam remissionem culpæ; una autem ex dispositionibus est spes veniæ. Advertendum est autem hunc ordinem non esse necessarium secundum durationem temporis, sed tantum secundum ordinem naturæ; interdum tamen fieri potest ut etiam tempore spes præcedat charitatem, ut in materia de Gratia de hoc puncto ac de tota secunda conclusione dictum est<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Lib. 8 de Grat., c. 19.

## SECTION VIII.

## De duratione et corruptione spei.

1. *Prima conclusio tripartita.* — *Primum dubium circa has duas partes.* — *Secundum dubium.* — *Tertium.* — Dico primo spem corrumpi per actum infidelitatis, vel proprium actum sibi directe contrarium, non vero per alia peccata mortalia. Prima pars est certa ex dictis in præcedente sectione, quia fides est fundamentum spei. Secunda patet primo ex generali conditione virtutis infusæ<sup>1</sup>, quæ amittitur per actum sibi contrarium, ut constat ex fide et charitate. Secundo, quia qui desperat in una materia necessaria ad salutem, indispositus manet ad omnem actum spei eliciendum, quia non est major ratio sperandi unum quam aliud; et qui desperat ab uno medio necessario, consequenter desperat a fide. Sed quæres an amittatur spes per desperationem de re non necessaria ad salutem, sed solum ad majus spirituale bonum, etiam in eo casu quo desperatio esset inordinata, et peccatum mortale. Respondetur vix posse talem actum esse peccatum mortale, sed si interdum esset causa alicujus magni spiritualis nocuenti, non credo tamen per illum actum amitti spem, quia illa ratio peccati mortalis non est ex directa oppositione cum spe, sed aliunde et ex accidenti; nam cum tali actu posset spes consistere de beatitudine consequenda per media necessaria, quamvis minus perfecta. Secundo, quæri potest an per mortalem et culpabilem omissionem spei destruat hęc virtus. Respondetur non perdi, sicut in simili diximus de fide; est enim eadem ratio. Tertio, quæri potest an per peccatum præsumptionis. Sed ad hoc respondebimus melius, postquam explicaverimus illud peccatum.

2. *Tertia pars conclusionis probatur contra hæreticos.* — Tertia pars conclusionis est contra hæreticos hujus temporis, qui, cum ponant justificationem in illa fiducia, consequenter negant spem posse manere sine justitia, ex quo sequitur tolli per omne peccatum mortale; sed conclusio colligitur ex Tridentino, sessione 6, capit. 12, et quod attinet ad actum spei, de fide est certum posse esse in eo qui est in peccato mortali, et clarius sessione 14, canone 14, *attritionem cum spe veniæ esse donum*

<sup>1</sup> Vide l. 11 de Gratia, c. 6 et 7.

*Spiritus Sancti nondum inhabitantis*; tum etiam quia ex eisdem locis certum est actum timoris supernaturalis esse in peccatore. Denique sacra Scriptura passim per hos actus timoris et spei movet peccatores ad pœnitentiam; de habitu vero non invenio expressam mentionem, nec definitionem; tamen mihi est res certa, ut in materia de Gratia dixi<sup>1</sup>; nam est prorsus eadem ratio de spe quæ de fide.

3. *Secunda conclusio cum triplici corollario.* — Dico secundo: in quocumque non est cognitio infusa, nec ulla cognitio supernaturalis, non est spes. Hęc conclusio patet ex superiori, et sequitur ex ea primo, spem non manere in hæreticis, tum quia carent fide; tum quia sicut sunt indispositi ad credendum, ita etiam ad sperandum; quare peccatum hæresis, licet non formaliter, tamen radicaliter opponitur spei. Secundo, sequitur in damnatis non manere spem: primo, quia in eis non manet fides, neque ulla cognitio supernaturalis; secundo, quia in pœnam privantur omni dono supernaturali; tertio, quia in primo instanti damnationis (inquit Durandus, in 3, dist. 27, quæst. 3, numer. 7) desperant; unde ratione status repugnat illis spes: supponimus enim pœnas illas esse æternas, illamque æternitatem non latere damnatos, nam maxime spectat ad condignam eorum pœnam, ut Divus Thomas declarat 2. 2, quæst. 17, artic. 3. Unde fit, ut judicent sibi impossibile esse beatos et non miseros, et inde sunt omnino indispositi ad sperandum non solum spe infusa, sed etiam acquisita naturali, quomodo magis sunt incapaces spei quam fidei, ut advertit D. Thomas, art. illo 3, ad 2. Tertio, sequitur in pueris discedentibus cum solo originali non esse spem, non quia illam perdant, sed quia non habuerunt unquam, nec possunt actus ejus elicere, quamvis neque proprie desperent, sed quasi negative se habeant, quia res supernaturales ignorant.

4. *Tertia conclusio cum triplici corollario.* — *De spe animarum purgatorii, in tomo de Pœnit., disp. 47, lect. 3, a num. 9.* — Dico tertio: ubicumque manet fides et charitas, manet etiam spes. Patet ex dictis; spes enim est generatione prior charitate; ergo et conservatione. Item ubi est fides et charitas, est justitia integra; ergo spes. Hinc sequitur primo spem esse in omnibus justis in hac vita. Sequitur secundo conservari in animabus in purgatorio, nam habent charitatem et fidem,

<sup>1</sup> Vide l. 11 de Gratia, c. 5, n. 13.

ut ostensum est supra; item nondum tenent beatitudinem; ergo sperant. Item nulla est in eis causa corruptionis spei, neque sunt in statu in quo sint incapaces. Sed contra, quia illis non est ardua consecutio beatitudinis, nam potius judicant esse necessariam, et impossibile judicant eam amittere, neque hoc proprie timent. Respondetur non esse necessarium ad spem, ut consecutio boni sperati apprehendatur ut difficilis, id est, dubia, vel quæ possit impediri; sed satis est si apprehendatur ut excedens naturæ perfectionem; et hoc etiam modo animabus purgatorii offertur, ut ardua, consecutio beatitudinis. Unde non est de ratione spei ut possit semper habere conjunctum timorem servilem proprie dictum cum anxietate; quare, si etiam in hac vita Deus revelaret alicui suam gratiam et perseverantiam in illa, nihilominus posset vere et proprie sperare, quamvis non posset illo modo timere. Tertio sequitur in Patribus veteris Testamenti mansisse veram spem usque ad Christi adventum: patet ex ratione dicta, et quia peculiariter sperabant adventum Messia; unde de illis dicitur Sapient. 1: *Spes illorum immortalitate plena est*, et hæc ita sunt certa, ut non sit dissensio ulla. De statu beatitudinis manet nonnulla difficultas, de qua

5. *Quarta conclusio bipartita, pro qua stat etiam auctor, lib. 2 de Gratia, c. 3, n. 25.* — *Ostenditur prius pars posterior.* — *Ostenditur pars prior, discurrendo per actus spei, qui gloriæ non repugnant.* — *Primum genus actuum.* — Dico quarto in Beatis manere habitum spei quoad substantiam ejus, quamvis non eliciat in eis actus spei beatitudinis essentialis, et ideo dici posset non manere sub ratione spei; hæc ultima pars est D. Thomæ, 2. 2, q. 18, art. 2, et videtur certa ex illo ad Roman. 8: *Quod videt quis, quid sperat?* Ratio est, quia proprius actus spei est de re nondum habita; ibi autem jam habetur beatitudo essentialis; neque vero ibi sperari potest permanentia et duratio illius beatitudinis, nam duratio intrinseca illius beatitudinis est æternitas participata a Deo, atque adeo tota simul, unde simul tenetur et beatitudo et duratio ejus. Item de ratione illius beatitudinis est immutabilitas: in bono autem ab intrinseco immutabili non distinguitur possidere tale bonum, et immutabiliter possidere. Prior pars conclusionis nec asseritur a D. Thoma, nec negatur, sed insinuatur in 3 p., q. 7, art. 4. Nonnulli vero Patres solum intendunt excidere spem in patria quoad actum, qui hac ipsa voce *spei* exprimi-



tur, qui principalis est inter cæteros ejus virtutis; citari etiam possent pro conclusione non pauci, quatenus sentiunt tres ipsas virtutes Theologicas manere in patria: illa vero sequitur necessario ex principiis positis in hac materia, et in materia de beatitudine. Nam amor propriæ beatitudinis supernaturalis, qui est etiam amor concupiscentiæ Dei, manet in beatis, et similiter fruitio de propria felicitate jam possessa. Hi enim actus per se sunt supernaturales, et licet non sint tam perfecti, sicut actus charitatis, tamen nullam imperfectionem includunt repugnantem statui beatorum: ille enim amor abstrahit a præsentia et absentia; fruitio potius requirit præsentiam. Deinde illi actus sunt valde consentanei naturæ, et in illo statu omnis perfectio naturæ manet, quæ non repugnat statui; ergo habet habitum supernaturalem, qui est proprium principium illorum actuum. Consequentia est evidens, quia actus supernaturales perfectiori modo et magis connaturali eliciuntur per proprium habitum et principium intrinsecum, quam sine illo; beatus vero elicit suos actus perfectissimo modo; sed hic habitus est ipsemet habitus spei: ergo, etc. In quo est notanda maxima differentia inter habitum fidei et spei; nam fides in se et in omnibus actibus suis includit imperfectionem repugnantem statui beatorum; spes vero non in omnibus, sed in solis actibus desiderii et propriæ spei includit imperfectionem, scilicet, absentiam, vel carentiam boni; et ideo fides quoad nullum omnino actum manet, unde prorsus tollitur habitus: secus vero est de spe.

6. *Secundum genus.* — Hinc præterea manet consequenter ille habitus ad secundarium actum spei gloriæ corporis, in quo explicando laborant auctores; nam est certum talem spem manere in animabus beatis, ut ex sacra Scriptura, Apoc. 6, constat; desiderant enim et petunt corpora sua, ut exponunt Primasius, Beda, Gregorius, secundo Moral., c. 6, et alii. Certum est etiam illum actum esse supernaturalem; est enim de objecto supernaturali, et nititur virtute supernaturali; ergo elicitur ab aliquo habitu supernaturali; et non a lumine gloriæ, quia est in intellectu, et ille est actus voluntatis; neque a charitate, nam illud desiderium est boni proprii, ut sic; ergo ab habitu spei. Dices non esse ab aliquo habitu, quia non est difficilis, neque est de objecto arduo. Sed hoc non satisfacit, quia ad necessitatem habitus nulla alia difficultas requiritur præter supernaturalitatem actus; nam, hoc ipso

quod actus est supernaturalis, voluntas est improporcionatum principium, et ideo indiget habitu; et hoc modo objectum est sufficienter arduum, quia, licet gloria corporis sit quasi connaturalis gloriæ animæ, tamen corpori ipsi, secundum se, et voluntati humanæ, est simpliciter excellens et supernaturale. Neque placet quod Cajetanus, 3 p., q. 7, art. 4, indicat, spem gloriæ corporis in Beatis esse diversæ rationis a simili spe gloriæ corporis in viatoribus; non, inquam, placet, quia objectum formale est idem; solum applicatio est diversa: item amor et desiderium illius boni sunt ejusdem rationis. Denique, etsi esset diversæ rationis, assignandus esset habitus ad illam spem eliciendam, ex rationibus factis, ut etiam citato loco tertiæ partis, in commentario illius articuli contra ipsum Cajetanum disputavimus.

7. *Tertium genus.* — *Quartum genus.* — *Quintum genus.* — Præterea potest deservire ille habitus Beatis, ut sperent proximis viatoribus beatitudinem: nam, licet hoc facere possint per charitatem, tamen sub alia ratione potest etiam fieri per spem, ut supra vidimus; Beati autem debent esse dispositi ad omnem modum operandi, qui non includit imperfectionem repugnantem suo statui. Præterea potest assignari alius actus quasi conditionatus, et est veluti præparatio animi ad sperandum, si oporteret; qui actus in aliis virtutibus moralibus censetur sufficiens ad concedendum habitum, cum tamen sit solum quasi complacentia quædam in honestate, quæ est in objecto et actu talis virtutis. Denique forte etiam deservire potest ad sperandam gloriam aliquam accidentalem, ut illuminationem, revelationem, etc. Confirmatur a simili de poenitentia, nam licet in Beatis non maneat sub ratione poenitentiae, id est ad vere dolendum, tamen substantia illius habitus manere dicitur, quia potest habere aliquem actum, ut gratiarum actionem, vel fugam peccati; sed de hac re proprio loco (in tom. de Poenit., disp. 7, sect. 1, a n. 40).

## DISPUTATIO II.

## MORALIS DE SPE.

*Virtus spei nullum proprium habet exteriorum actum.* — Materia moralis hujus virtutis brevior est quam in reliquis; unde Doctores omnes pauca dicunt. Ratio esse videtur, quia hæc virtus nullum proprium habet exteriorum

rem actum, sed omnino operatur interiorius. Quod si aliquando influat in actum exteriorum, est juvando alias potentias, seu virtutes, ut, verbi gratia, patientiam in tolerando, et sic de aliis; quare nullum habet proprium præceptum quod cadat in actum exteriorum; præcepta vero quæ spectant ad actus interiores, et pauca sunt, et raro obligant.

## SECTIO I.

*Quænam dentur præcepta de spe.*

1. *Prima conclusio.* — Dico primo: præcepto divino affirmativo tenetur homo sperare in Deo, vel a Deo beatitudinem æternam, remissionem peccatorum, et alia necessaria. Hæc conclusio est certa de fide, ad Roman. decimo quinto: *Ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus*; et Eccles. 2: *Sperate in eo*; idem habetur Psal. 4 et 61, ad Heb. 6, 8, 10 et 13. Verum est, in his et similibus locis, non esse verbum quod expresse videatur continere vim præcepti; tamen, ut D. Thomas 2. 2, q. 22, art. 1, notavit, pro ratione materiæ sufficienter proponitur præceptum illo modo; nam quia spes, ait, post fidem est quasi fundamentum spiritualis vitæ, seu potius principium, præceptum ejus est quodammodo præambulum ad legem, et fundamentum aliorum præceptorum, et ideo non tam proponitur per modum præcepti, quam per modum promissionis; nam qui promittit, hoc ipso præcipit sperare promissa. Unde Augustinus, tract. 83, ait, *præceptum esse nobis sperare multa, scilicet, quæ promissa sunt.* Denique actus omnis, qui est medium necessarium ad salutem cadit in præceptum, ut patet ex materia de fide<sup>1</sup>; sed actus spei est medium necessarium ad salutem ut ostendimus in materia de gratia.

2. *Dubium primum circa conclusionem.* — *De necessitate per accidens implendi hoc præceptum.* — Sed explicanda sunt dubia aliqua circa positam conclusionem: primum, pro quo tempore hoc præceptum obliget, nam cum sit affirmans, certum est non obligare pro semper; et cum ipsum præceptum expresse non determinet tempus, recurrendum videtur ad articulum necessitatis, qui vix potest in proposito designari. Sed advertendum est hanc necessitatem posse esse vel per se, vel ex ra-

<sup>1</sup> Disp. 13, sect. 1, n. 2; libro 8 de Grat., c. 18 et 19.

tione extrinseca: hoc secundo modo obligabit hoc præceptum, quando fuerit necessarium sperare vel ad debite orandum, vel ad vincendam tentationem, vel ad aliquid simile; in quibus tamen occasionibus sæpe non erit necessarium formalem actum spei elicere; sed satis erit in ipso effectu debite id facere, in quo virtualiter includitur spes, ut efficaciter petere, vel dolere de peccato, vel aliquid simile. Interdum tamen propter dispositionem hominis, vel occurrentes difficultates, necessarium erit formalem actum spei elicere.

3. *De necessitate per se quorundam placitum rejicitur.* — *Vera sententia statuitur.* — De necessitate per se, aliqui negant unquam occurrere in hac virtute, quia ejus actus, inquit, non est per se necessarius, sed propter alios tantum, ut erigatur animus ad progrediendum in via virtutis; sed hoc est negare speciale præceptum hujus virtutis; nam si ipsa nunquam per se obligat, ergo semper obligatio oritur ex præceptis aliarum virtutum. Item ergo omissio spei nunquam est speciale peccatum contra spem. Nam quando obligatio exercendi aliquem actum unius virtutis oritur tantum ex necessitate alterius, totalitè ommissionis est tantum contra illam virtutem, ex qua nascitur obligatio, ut constat ex materia de charitate et de peccatis; ergo tollitur præceptum spei. Unde falsum etiam est actus spei non esse per se, sed propter alias virtutes tantum; nam amor, et efficax intentio beatitudinis supernaturalis per se sunt nobis maxime necessaria. Denique magis videtur esse propter alias virtutes fides, quam spes, et nihilominus fides habet suum tempus per se; dico ergo, ut de charitate et de poenitentia resolvi solet, hoc tempus non posse designari positive, et omnino determinate, sed quasi negative et confuse; tenetur enim homo aliquando in vita spem exercere; quod vero illud sit nunc vel postea, relinquitur hominis arbitrio. Item negative possumus dicere, teneri hominem non diu differre hujusmodi actus post perfectam propositionem beatitudinis, vel ejus apprehensionem. Denique ita tenetur exercere hos actus, ut ratione illorum sit bene dispositus ad bene operandum, et vitandum peccata; quod moraliter præstari recte non potest, nisi ab homine bene sperante.

4. *Secundum dubium.* — Secundo, dubitari potest qui actus contineantur sub hoc præcepto. D. Thomas numerat spem et timorem; sed crediderim sub spe comprehendere omnes